

V mesečini.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.

Večerna zarja je ugašala, nobene zvezde še ni bil prižgal nebeški služabnik, v mrak je tonila lepa šentflorjanska dolina. Ob oknu svoje tesne izbe je slonel učitelj Šviligoj, oziral se je po dolini in je premišljeval njeni tiho lepoto. Ob solnčnem zahodu je bil zapihal rahel veter in zašuštelo je drevje na prostranih vrtovih; zdaj se ni ganil list; dolina je zadremala in je čakala sanj, iz mesečine porojenih. Učitelju se je stisnilo srce in zdelo se mu je, da je pesnik.

Debeli in rodoljubni župnik se je izprehajal po farovškem vrtu. Milobna, tiha svetloba brezzvezdnega neba ni segala v sence jablan; le malo žarkov, ki jih je bilo pozabilo zahajajoče solnce, se je še skrivalo trepetaje med cvetjem in na belih stezah. Mrak je molčal; komaj so se glasili na pesku župnikovi koraki in skoro je bilo čuti rahlo dihanje lilij. Sladki duh jasminov in lilijski težki vonj je puhtel iz gred; pesek je bil posut z ovenelim jablanovim cvetjem.

Župnik je premišljeval o letini in je hvalil Boga in je bil zadovoljen. Njegovo srce ni poznalo naruha in tako je bila brez greha njegova misel, da ga je bil oblagodaril Bog zaradi njegovih čednosti in tega trudnega, dopadljivega življenja. Blagoslovljena je bila lepa dolina šentflorjanska in blagoslovjeni so bili njeni pobožni prebivavci. Edini učitelj, Bog mu grehe odpusti, je bil suh in kobiličast, drugače so bili prijetno

rejeni vsi šentflorjanski farani; ker je bilo zadovoljno njih srce; in obilna je bila bira.

Tako je premišljeval rodoljubni župnik; sladko je dišal jasminov cvet in lilije vonj se je vzdigal v težkih oblakih visoko v jablane. Ali kakor tudi so puhteli visoko blagodišeči oblaki iz belih gred, vendar je župnik nenačoma namrgodil obraz, povohal je po zraku ter stresel z glavo nezadovoljen in zelo užaljen. Od holma dol, od ceste sem je zadišalo neprijetno, kakor po grehu in hudih mislih.

„Apage!“ je zaklical župnik v strahu in srdu, tako da so se zdramile lilije in so vztrepetali jasminovi cvetovi.

„Greh je šel mimo!“ je pomislil župnik. „Pojdi mimo! Pojdi mimo!“

Pokrižal se je in se je napotil v farovž potrt in zamišljen.

Ob istem času se je prikazal na holmu, nad farovškim vrtom, popoten človek, kakor da je zrastel iz tal. Na holmu je stal, dolg, suh in črn, kakor samoten natič sredi polja, in se je oziral po dolini. Podoben je bil starikavemu, čemernemu pisarju; črna sukija mu je segala do kolen, na glavi je imel visok cilinder s privihanimi krajci; stresal se je in si je zapenjal z dolgimi prsti suknjo prav do vrata; očitno mu je bilo mraz.

Sepal je nekoliko, ko je stopal v dolino mimo farovškega vrta.

Iz mraka se je vzdigala svetla noč; nebo se je razgrinjalo in že so sijale zvezde. Sence so temnele, iz sivega mraka se je prikazovalo črno drevje; ob cesti, zmerom bolj beli, so rastle iz sence svetle hiše in v oknih so se vžigale rdeče luči. Popotnik je šepal v lepo šentflorjansko dolino; počasi je hodil, ker se mu ni mudilo nikamor, in je mislil spotoma globoke misli.

„Žalostno in dolgočasno je dandanes življenje Zlodeja. Kaj početi? V lenobi in brezplodnem premišljevanju tako dolgi dnevi. Kar je bilo treba opraviti, je opravljeno; noben služabnik satanov bi ne pohujšal ljudi tako korenito, kakor so se sami pohujšali, in na Hada cvetočih livadah ni več prostora za debele ljudi, za krčmarje, župnike in zaslužne rodoljube. Bilo bi

komaj, da bi Zlodej sam učil človeštvo čednosti in dopadljivega ravnanja. Greh se je preobjedel lastne masti in sega v hropeči sitosti po grenki medicini poštenja, ker bi drugače izgubil slast in tek. O, kje so časi, ko smo šepetali suhi devici Čednosti zapeljive besede v sramežljivo uho in je povešala oči in zardevala od trepetajočega poželjenja! Zredila se je, nič več ne poveša oči in Zlodej sam bi zardel pred staro dovodnico. Ni več radosti med ljudmi; zmrzel in plah stojim med njimi, kakor spoznavavec med grešniki, in želim si od srca, da bi zaduhal od daleč rožico nekdanje čednosti. Vlekel sem nekoč v potu obraza kolieselj pohujšanja; zdaj mi še zadaj ni treba porivati in komaj ga dohajam s to šepavo nogo.“

Gledal je po dolini in zmerom bolj žalosten je bil njegov obraz.

„Tako se je odelo pohujšanje z nedeljsko lepoto in varalo bi oči Boga samega. Greh je pozabil stan in poklic, udomil se je in oženil, vzgaja otroke, hodi v cerkev, nabira prispevke za družbo sv. Cirila in Metoda in misli resnično, da je čednost. Svet gre svojo pot brez pomoči in prigovarjanja in delež Zlodejev je dolgčas.“

Prišel je mimo mlina, ki je stal prijazen in tih ob potoku med visokimi vrbami. Narahlo je pošumevala voda v temni strugi; Zlodeju se je zdelo, da se pogovarjajo vrbe. Okno se je svetilo visoko za vrbami in v luči se je zibala senca. Popotnik je postal, gledal je proti oknu in je zibal z glavo ves potrt.

„Na belo pogrnjeni mizi stoji razpelo in Mati božja pod stekлом. Tudi v kotu visi razpelo in dvoje molkov pod njim; eden ima debele črne jagode in bakren križ, drugi majhne bele jagode in srebrn križec. In vendar je njena duša tako obložena, da bi je ne prinesel sam do doma s to šepavo nogo. Prižgala je svetilko, postavila je na mizo kračo in vina in zdaj si češe tiste lepe dolge lase. Ali pride nocoj poštar, ali dacar, ali štacunar, ali cerkovnik? Ali morda sam župan? O svet, o pohujšanje!“

Lepota večera in doline šentflorjanske mu je omamila srce; obšla ga je blaga misel ter mu olajšala bridkost.

„Zlodej je rojen pesimist. Če ni čednosti, da bi godrnjal zoper njo, mu ni pogodi greh. Bodi kakor rodoljubni učitelj Šviligoj, ki sloni zdajle ob oknu in gleda v dolino in ne vidi ne greha ne čednosti! Star si že in počitka potreben; sedi v senco ob cesti, položi roke v naročje in glej, kako se kotali to rejeno človeštvo peklenškemu ognju naproti. Zares, tako prijetna in polna blagih dišav je ta dolina šentflorjanska, da bi se zredil Zlodej sam ter utonil v grešno lenobo.“

Prišel je mimo samotnega županovega vrta in je zaslišal glasove, ki so bili tako žalostni, da se mu je stisnilo srce od usmiljenja. Trudoma je preplezal plot ter je stopil v senco jablane.

Tam sta sedela ob tistem času Tone, lepi sin županov, in Mana, lepa štacunarjeva hči. Oba mlada, vsa solzna in ihteča.

„Pripravi se, Manca; še nocoj je treba, da nastopiva to težko pot. Saj ni mogoče, da bi prenašala na svetu toliko trpljenja in bridkosti.“

„Še nocoj! Kamor pojdeš, pojdem s tabo.“

In kakor je bila v senci temna noč, so se svetile jasno njene oči in solze na belih licih.

„Ampak obljubi mi in prisezi, da ne boš jokala. Obriši si te solze, ko gledam stran, in prisezi mi, da ne boš jokala. Tako bi ne mogel umreti; še v grobu bi mi kapale na srce tvoje solze in ne mogel bi spati. Manca, ali veruješ v nebesa?“

„Verujem.“

„Tudi jaz verujem, Manca, in tako mislim, da se najine roke nikoli ne bodo ločile; s sklenjenimi prsti, roko v roki, bova stopila pred Boga, sodnika. Milosten je in njegovo oko ne bo neprijazno, ko bo pogledal v najina srca.“

„Usmilil se bo najine prošnje.“

„Usmilil se bo. Kaj misliš, Manca, ali bi ne bil greh, če bi živila in bi se imela od srca rada in bi šla tiho mimo, kadar bi se srečala? Tiho, kakor neznanca, s povešenimi očmi, kakor razbojnika?“

„Greh bi bil.“

„Zapoved je torej, da je treba umreti. Greh je živeti, če v srcu ni življenja. Kako bi nosila to breme, ki je za naju pretežko?“

„Pretežko je.“

„Zato ga odloživa še nocoj. Pripravljena sva in lepa je noč. Ali si bila pri spovedi, Manca?“

„Bila sem.“

„Tako se mi čudno zdi, Manca, da sediva tukaj na vrtu, pod to jablano, da je tam sosedova hiša in vsenaokoli lepa šentflorjanska dolina. Rad bi že bil tam, na oni strani bi že rad bil, daleč onkraj zvezd, in vse moje misli so že tam.“

Pogledala je v nebo in zvezde so se zasvetile v njenih očeh.

„Kmalu bova tam. Ti boš hodil ob moji strani in me boš vodil za roko. Zvezde se bodo svetile pod nama.“

Molčala sta.

„Tako lepa je noč,“ je izpregovoril tiše, „in zvezde sijejo. Bojam se, da bo moje srce malodušno ob poslednji uri. Kaj je zapisano, Manca, da morava nastopiti to trnjevo pot? Kaj bi ne moglo biti drugače?“

Zlodej se je bil naslonil ob jablan; kmalu je bil truden in je sedel v travo, noge skrižem, suho brado uprto v dlan.

Manca ni odgovorila in zato je odgovarjal Tone sam.

„Ne more biti drugače. Danes je leto, kar sva sedela prvikrat tukaj in sem te prvikrat poljubil. Jokala si in vendor si me poljubila. Tiste tvoje solze so kristile najino trpljenje; nocoj mu bodo škropile na grob.“

Privila se je tesneje k njemu.

„Odpusti in ne misli, da se bojam. Snoči sem molila in nenadoma se mi je zazdelo v srcu, da bo uslušana moja molitev.“

„Upanje je bilo, ki še ob poslednji uri ne umrje.“

Zlodej je sedel v travi, gledal je v bele zvezde in je poslušal.

„Zdaj bi le rad vedel,“ je premišljeval, „odkod toliko trpljenje.“

In takoj mu je odgovoril Tone.

„Nič upanja ni več. Moj oče je začaran, uročen. Nikoli nisem verjel v copernice, zdaj verujem. Mlinarica ga je uročila, dala mu je pijačo, ki mu je zmotila glavo in srce. Mlinarica je lepa ženska, vse copernice so lepe. In hudobna, kakor so hudobne vse copernice. Huda mačeha bi mi bila, ali potrpel bi vse in bi ne rekел nič in še molil bi zanjo, samo da bi mi pustila tebe. Kaj ji je na poti najina ljubezen? Copernicam je ljubezen velik greh pred poglavljarem; nič drugače ne more biti. Kaj si ji storila ti in kaj sem ji storil jaz? Pravi, da imam uročne oči in o tebi govori copernica tako nekrščansko, da ti še povedati nočem. V veži, ko je bila tema, je hotela nekoč, da bi jo poljubil, jaz pa nisem hotel. Zato me ne mara. In ženiti se ne smem, ker bi rada sama gospodovala in županila; mislim, da bi mi dala komaj vode in kruha. Nič upanja ni, Manca! Kdo bi se vojskoval s copernicami?“

„Kovaška pravi, da jo je videla lani na kresni večer, kako je jahala na brezovi metli nad poljem ter švignila čez gozd.“

„Lahko, da jo je videla. Koliko moških je že uročila, Bog se usmili; najbrž po zapovedi satanovi. Kaj niso zalotili celo cerkovnika, ki je drugače pobožen človek, ko je lezel zjutraj po lestvici, bos in golorok, iz njenega okna? Žalost in sramota je, da se gode take reči na svetu. Toda sami naj odgovarjajo grešniki pred Bogom; midva pa nisva grešnika, najina duša ni obremenjena in vendar se je tako zgodilo, kakor da trpiha hudo kazen za vse grehe šentflorjanske doline. Zato bova stopila z večrim obrazom pred sodnika, oni pa, ki so debeli in srečni v svojem grehu, bodo trepetali. Nič se ne boj, Manca; samo še to kratko uro trpljenja, nato pa večna radost. Copernice in njih hlapci najostanejo, kjer so; midva bova gledala nanje iznad zvezd in bova srečna. — Mesec se je prikazal; čas je, Manca!“

Velik in rdeč se je prikazal mesec nad črnim poljem, ves še mrzel in brez žarkov; vzdigal se je hitro in zvezde so bežale.

Manca in Tone sta vstala; tesno oklenjena sta šla preko vrta, utonila sta v senci jablan in daleč v temi so zaškripale duri v plotu.

Tudi Zlodej je vstal in se je preleknil, ker mu je bila zaspala šepava noga.

„Nikoli bi si ne bil mislil, da so še taki ljudje na svetu, posebno pa ne v dolini šentflorjanski. Moje srce je mehko od starosti in kaplja usmiljenja je v njem, moj posel pa ne pozna usmiljenja. Kako pobratiti posel in srce? Recimo, da sta zaljubljenca res tako prismojena, kakor pravita, in da storita res po svojih besedah: kaj bi ne bila ta smrt čednostna in Bogu dopadljiva? Kvečjemu malo vic in še tisto le zaradi lepšega, da bi drugim ne dajala potuhe. Ali bi ne bilo čudno in proti naturi in pravici, da bi se rešilo še dvoje duš iz doline šentflorjanske? Čudno bi bilo, proti naturi in pravici! Zdaj pa recimo, da bi okusila ta sladki in zapeljivi kozarec ljubezni, ki tako željno segata po njem. Ali ni zapisano, da bosta kmalu osat med osatom, grešnika med grešniki? Tudi župan, kakor je zdaj debel, je bil nekoč suh in čednosten, cerkovnik nič manj in poštar je bil tako svetniški, da je jokal deset let, preden se je vdrugič oženil; zdaj zahaja k mlinarici, pretepa ženo in kvanta tako nečloveško, da bi ga satan za ušesa stresel. Čednost je podobna ošpicam; vsak človek jih ima enkrat in potem nikoli več. Tako sta se pobratila posel in srce. O vidva, ki jokata nocoj, še jutri bosta v grehu in raju!“

Zelo je bil zadovoljen sam s seboj in se je napotil v županovo krčmo.

*

Okna so bila odprta nestežaj, ker je bila zunaj topla noč; nad mizo je gorela svetilka, okoli mize so sedeli gostje, rodoljubi, pokušali so vino z dolgimi in resnimi požirki in so gledali temno predse. Kaj se je pripetilo v lepi šentflorjanski dolini, da so gledali gostje, rodoljubi, temno predse?

Široko je sedel na stolu šentflorjanski župan, držal je kozarec z obema rokama in ni izpregovoril besede. Osoren in zamišljen je bil njegov okrogli,

obriti obraz, oči so se skrivale v tolsta lica. Kaj se je pripetilo, da ni izpregovoril besede šentflorjanski župan?

In nič manj osorno niso gledali poštar in dacar in vsi drugi rodoljubni gostje, celo učitelj Šviligoj je zavzdihnil natihoma, ko je izpraznil kozarec.

To se je pripetilo, da je prišlo pohujšanje v šentflorjansko dolino. Zapelivec ne izbira ne kraja ne ljudi, temveč plane iz zasede, kakor požrešna zver in napade prvega, ki pride mimo. Ne vpraša, kako e človeku ime in če je iz dobre hiše, tudi ne vpraša po gruntu, stanu, časteh in zaslugah, in celo pred županskim stolom se ne ustavi.

Župan pa je zbral svoje misli in je izpregovoril.

„Torej v to našo šentflorjansko dolino, ki jo je bil Bog blagoslovil z obilimi čednostmi in dobrimi letinami, se je prikradel zapelivec v človeški podobi, zato da bi pohujšal nas vse od konca do kraja in posebej še našo nežno mladino, up našega naroda. Jaz pravim: sveta dolžnost nam ukazuje, da stopimo z združenimi močmi na branik naših najsvetejših svetinj in da poženemo Antikrista, odkoder je prišel!“

Zelo je bila pogodi učitelju Šviligoju ta lepo ubrana govorica, veliko manj pogodi pa je bila Zlodeju, ki je sedel prihuljeno za durmi ter gledal v kozarec skrban in plah.

„Glej hinavca, nečednega, kako hitro me je zavohal! Prej bi bil prisodil pamet njegovi glavi, negovoh njegovemu nosu, ki je smradu že tako hudo navajen.“

Župan se je okrenil k dacarju.

„Jaz sem izpregovoril, kakor je bilo treba, zdaj pa še ti zini in razloži po vrsti, kako in kaj, pa nikar se ne laži!“

Dacar, ki je imel rdeč nos in gole, potuhnjenе oči, dasi je bil velik rodoljub, si je obliznil ustnice in je izpregovoril.

„Bridko je res, da se je moglo pripetiti kaj takega v šentflorjanski dolini, ampak pripetilo se je.“

„O ti hinavec, in snoči si glodal kračo pri milnarici!“ je vzdihnil Zlodej v svojem srcu.

„Ljudje božji, ki sedite okoli te mize,“ je nadaljeval golooki dacar, „ali ste poznali Marušo? Poznali ste jo, žalibog, in tudi jaz sem jo poznal! Nečem ji pljuvati na grob, ampak Bog ji odpusti greh, velika vlačuga je bila.“

Zlodej se je nekoliko pomislil in se je domislil zgodbe izza davnih časov. Stal je na griču, vrtil se je in plesal in lovil z dolgimi rokami in kmalu bi bil zagrabil belo haljo, ki se je vila okoli nog. No, zapihal je veter in duša se je vzdignila. Zlodej pa je zaklel strahovito.

Dacar je govoril.

„Živila je kakor hudodelec v ječi, z nobenim krščanskim človekom ni govorila in če je kdo potrkal na duri, se mu niso odprle; tudi okno je bilo tako zapaženo, da ni bilo najmanjše špranje, ki bi človek pogledal skoznjo. Jaz pa vam pravim, le grešniku in brezbožnežu je sila, da se skriva dnevū in očem sosedu. Umrla je Maruša, Bog vedi kako in kdaj, župnik pa se je pomicjal dolgo, da bi jo pokopal v blagoslovljeno prst, dokler ga ni premagalo mehkega srca usmiljenje.

Oddahnil si je dacar in je izpraznil kozarec.

„Zdaj pa poslušajte, ljudje, ki sedite okoli te mize. Tista Maruša, Bog ji dodeli mir, ki ga ni zaslužila, je imela sina potepanca. Kdo mu je bil oče, morda še sama ni vedela, ampak da je bil sad greha in nečistosti, priča že samo njegovo ime, ki je tako, kakor ga nima nobeden krščanski človek na svetu. Ljudje božji, ime mu je Dioniz. Kakršno ime, takšno življenje. Prikazal se ni nikamor, ker ga je bilo strem, izginil je naposled prav po tihotapsko, da ni vedel človek, kako in kam, ter se je potepal po svetu od kraja do kraja in se ukvarjal z rečmi, ki so vsakemu rodoljubu stud in gnusoba. Ljudje, ukvarjal se je z umetnostjo.“

Župan je zmajal z glavo, tudi ostali rodoljubi so zmajali z glavo, še učitelj Šviligoj je pogledal nezadovoljno.

Zlodej pa se je vzradostil.

„Torej ti si tukaj, fant moj ljubljeni, Dioniz? Zato mi je zadišalo tako prijetno, ko sem stal na hribu.

Kaj te je privedlo, o Dioniz, v te kraje, ki niso zate? Rade bi te že ugledale moje oči.“

„Poslušajte ter se pokrižajte, če ste kristjani!“ se je razsrdil dacar slovesno. „Ta malopridni človek malopridnega imena se je priklatil v našo lepo šentflorjansko dolino. Počemu je prišel? Zato je prišel, da bi zasejal v to lepo dolino šentflorjansko l juljiko greha in nečistosti. V tisti kajži na hribu, kjer se je ubrložil in ki je še izza časov Marušinih vsega zla priběžališče, tam se gode reči, ki jih spodoben jezik ne more dopovedati. Zakaj Antikrist ni prišel sam, temveč privlekel je s seboj tudi svojo priležnico. Ljudje, ime ji je Hiacinta.“

Še bolj je zmajal z glavo župan, zmajali so z glavo ostali rodoljubi in zelo nezadovoljno je pogledal učitelj Šviligoj.

Zlodej pa se je hudo vzradostil.

„Kaj tudi ti si tukaj, sladka Hiacinta, mojega srca veselje, luč mojih oči? Zato mi je zadišalo tako čez vse prijetno, ko sem stal na hribu. Sladka Hiacianta, kaj te je privedlo v te kraje, ki so zate tako malo, kakor slana in mraz za tvojo nežno botrico?“

„Ljudje, ne maram si oskruniti jezika, da bi govoril o tistih rečeh, ki se gode na hribu. Snoči je šel tam mimo pijanec, Bog vedi kakšna izkušnjava ga je bila zapihala na taka pota; šel je mimo, pogledal je, pijanec, v svoji neumnosti skozi okno, ki je bilo svetlo in odprto, in se je tako grozno prestrašil, da se je mahoma streznil, se prekrižal ter planil nizdol tako jadrno, da se je drevje lomilo za njim.“

„Kaj pa je videl?“ je prašal župan in je vzdignil obrvi. Dacar, hinavec, pa je povesil oči.

„Ne govorimo, ljudje krščanski, ne govorimo! Ampak če preudarim te reči, vam lahko rečem, da so se igrali v Sodomi in Gomori slepe miši. Lasje se ježe človeku, kadar pomisli, da je doletelo kaj takega to lepo dolino šentflorjansko. Zgodi se lahko, da se Bog ne bo ozrl ne na desno in ne na levo in da ne bo izbiral dopadljivih družin ter jim pokazal pot rešitve, kadar pošlje zasluženo kazen. Povem vam naravnost, da me je strah.“

Zlodej se je nejevoljno namrgodil in je pljunil na tla.

„Kako ti govori! Satana samega bi prekanil, da mu ne gleda greh iz golih oči. In vendar je skoro prijetno poslušati, kako visoko je povzdignil umetnost laži in hinavščine. Da je bil rojen pod ugodno zvezdo, bi bil danes narodov vodnik in slaven rodoljub. Pljunil bi predenj in okljub temu je vreden občudovanja in sočutja.“

Rodoljubi so molčali, tudi pili niso. Nekaj čudnega, skrivnosti polnega je bilo v tem molku. Župan je bil naslonil glavo v dlani, oči so se skrile v lica, obliznil si je časih ustnice. Tudi učitelja Švilioga nedolžne oči so zasanjale — v daljno deželo, polno svetlih, nemirnih, zapeljivih čudes, nedosegljivo prebivavcem te lepe doline šentflorjanske.

„Kdo pa ti je razodel vse te nemarnosti?“ je vprašal debeli poštar z debelim glasom in je pomemžiknil.

„Kdo? Kaj ni moj posel in moja dolžnost, da se brigam za prebivavce te lepe doline in za njih početje? Ti sediš doma in paseš lenobo in se rediš, zato ne moreš vedeti, koliko jajc je znesla Drmaškova koklja. Le pozri očitek, ki si ga mislil izgolčiti, posebno zdaj, ko se gre za blagor doline in nas vseh in za dobro letino!“

„Ne laže se!“ je pomisil Zlodej. „Ni je na svetu bolj opravljive babe od tega dacarja. Če je okno še bolj zapaženo, on vidi skozenj. Da je bil rojen pod ugodno zvezdo, bi bil tudi lahko imeniten pisatelj: ne vidi samo stvari, ki ga nič ne brigajo, temveč ceni in tehta jih tudi glede lepote in koristi ter prevrne naposled njih ceno in težo po ceniku in tehnicni svoje malopridnosti. Škoda!“

Župan je izpregovoril s tihim glasom in ves zamisljen, kakor da se je bil zdramil iz sanj.

„Tista ženska, ki jo je bil Antikrist privlekel s seboj, praviš, dacar, da je vlačuga in vseh nečistosti polna?“

„Ali bi jo bil drugače privlekel Antikrist s seboj in ali bi se bil drugače pijanec tako grozno prestrašil, da se je drevje lomilo za njim?“

„In nečistosti, praviš, vnebovpijoče, za odprtim oknom?“

Molčali so rodoljubi, oči pa so omeglike nepokojne misli.

Dacar je izpil in je vstal.

„Pozno je že, mesec se je prikazal in opravila imam še nocoj.“

In je šel.

Poštar je izpil in je vstal.

„Res, pozno je že in ne spodobi se krščanskemu človeku, da bi posedal v krčmi do kasne noči.

In je šel.

Vzdignili so se izza mize tudi ostali rodoljubi in so šli tihi in zamišljeni po svojih potih. Celo učitelj Šviligoj je zavzdihnil, ko je stopil na prag ter se ozrl v mesec, ki je stal velik in rdeč na obzorju.

Župan je slonel za mizo, njegov resni obraz se je popolnoma zjasnil, veselo so gledale oči iz svetlih lic in so časih prešerno pomežiknile. Vstal je in je stopil k oknu in ga je odgrnil. Mehka svetloba poletne noči se je izlila v izbo.

„Lepa je noč nocoj!“ se je nasmehnil župan in kakor fantu mu je prepevalo srce.

Pospravil je kozarce, upihnil je luč, zaklenil je duri in je šel.

*

„O nečistost, mati sentimentalnosti!“ je vzdihnil Zlodej, ko je šepal po beli cesti mimo županovega vrta. „Iz grdega poželenja je vzklikla roža svetega koprnenja. Celo ti, prekanjeni, malopridni dacar, celo ti boš zdihoval nocoj, na hribu, v senci temnih borov in boš gledal uročen tisto malo svetlo luč, ki bo trepetala izza črnih vej, podobna kresnici ali blodečemu žarku mesečine. Ah, dacar, greh bi te ne bil zvabil na tako težavno pot ob tako kasni uri; prileteti si že in betežen in greha imaš doma dovolj. Čednost te je bila omamila, bratec; čistost, ki je nisi nikoli poznal in ki ti je zategadelj poželenja in češčenja in trnjeve poti vredna. Kako čudno in zanimivo je, če se prasec, ko

se je bil povaljal v mlaki, zamakne v solnce ter postane poet!“

Zašumel je potok ob cesti, izza črnih vrb se je zasvetil mlin; pravkar se je bila izlila mesečina nanj in ga je vsega pozlatila. Zlodej se je ozrl na okno; odprto je bilo in izba je bila svetla.

„Tako služita greh in malopridnost dopadljivemu početju!“ se je nasmehnil. Osleparjen je naposled nečistež in sebičnež. Po svoji volji, je mislil, da si je ustvaril svet, in sebi v prilog. Zgodilo pa se je baš narobe: svet, ki je čednost, si ga je bil ustvaril, falota, v svojo korist. Kako zelo bi se začudil zaslužni rodoljub, če bi zvedel, da je njegovo nehanje zares služilo narodu! — No, mlinarica ni napačna ženska in Zlodeju, dasi se je postaral, še ni oledenela kri . . . Kaj?“

Odkril se je in je povohal po zraku. Njegov obraz je bil v mesečini rumen kakor od voska.

„Zdi se mi, da me je nekdo poklical — od hriba dol, od gozda sem. Kaj si ti, Dioniz, moj zlati fant?“

Mesec je plaval više in je bledel; že se je bočil okoli njega ter se širil žarek srebrn kolobar in kakor v srebrno jezero so padale zvezde in so ugašale. Zapihal je veter.

Zlodej je stal in je poslušal.

„Ne boj se, Hiacinta! — O prijatelj moj kozjebradi, koderkoli hodiš po svojih malopridnih potih: stoj, ozri se in poslušaj in ubogaj! Nad črnim poljem se je vzdignil mesec in komaj je z zaspanimi očmi pogledal na dolino šentflorjansko, so zašumeli bori in iz mraka zavzdihnila je zdramljena bolest, iz ranjene ljubezni porojena. Ob oknu sva slonela; Hiacinta (ki ti sporoča lep pozdrav) in jaz. In njeno srce, vseh sladkosti polno in lepih čednosti, je vztrepetalo in njen obraz, tako neskončno bel, da so v primeri z njim vse lilije na svetu sami črni tulipani, pomisli, ta obraz je prebledel! Ne mudi se, ne premišljuj, ne čakaj, ne stoj! Za Boga, že je padla rosa na teh oči nebesa, angelji, ki jih je v njih sedmero legijonov, beže pred to povodnjo, solnce blago, ki sije v njih, se skriva za oblake trepalnic orošenih. O prijatelj, še ta večer, to uro še, ta hip ukaži vetru in ukaži

borom in mescu, zvezdam, rožam, lilijam, vsem kreaturam zemlje in nebes in te doline lepe šentflorjanske, da zapojo takoj veselo pesem, veselo-sladko pesem svatovsko na večjo čast kraljice Hiacinte! — Napoti se, prikaži se, kjer si!"

„O mladost!“ je vzdihnil Zlodej in se je nasmehnil sočutno. „Kaj nisi že dovolj sveta preromal, Dioniz? Ne še okusil dovolj bridkosti? Ne še občutil dovolj udarcev? Star in razoran je že tvoj obraz, tvoje oči so že mlačne in roke se ti tresejo — stopi v pokoj in uživaj penzijo, kakor star igravec, ki ogleduje s krmežljavimi očmi opršene vence na steni in je slaven. Blizu je že tvoj čas in kmalu pride ura, ko se bo treba odločiti: ali vrv, ali slavna onemoglost. Odloči se za poslednje, Dioniz, za poslednje se odloči! Koliko je slavnih penzionistov v teh lepih krajih, in vsi so češčeni! Nekateri so še v najboljših letih, lasje jim še niso osivelici, roke se jim še ne tresejo, ozirajo se celo še po ženskah. Poznal sem nekoga, ki mu je bilo komaj dvajset let, pa je bil že slaven penzionist. Tak zrak je tukaj v teh lepih krajih, da človeku čudo hitro izsesa in izsuši mozeg in mladost; komaj si bil nastavil kozarec, pa je že prazen, in tvoje neumne oči se čudijo. Nič škode, nič žalosti! Prijetno je življenje penzionista. Ljudje ga ljubijo, kakor ga niso ljubili prej nikoli, in časte njegovo onemoglost, kakor niso njegove moći nikoli častili. Zakaj zobje so mu otopeli, škrbast je in len in komoden, ne grize več in komaj da še časih zalaja, če mu je češčenja premalo. Kmalu, kmalu, o Dioniz, bo ta lepa dolina šentflorjanska dolina rejenih penzionistov in takrat napoči paradiž. Tudi tebi bodo zobje oškrbeli in stopil boš s hriba!"

„Ne mudi se, ne premišljuj, ne čakaj, ne stoj! . . .“

„Kakor ukazuješ, sladka Hiacinta!“

Zlodej se je sklonil, pobral je droben kamen ter ga je zalučil v okno mlinarice.

„Kdo je?“ je zaklical prijeten, mehak glas in senca se je prikazala ob oknu.

„Ne izprašuj, zvezda mojega koprnenja, in odpri!“

Mlinarica je hitela odpirat in kmalu so zaškripale duri. Na pragu jo je pozdravil Zlodej, objel jo je okoli pasu ter jo poljubil na ustnice.

Mlinarica se je zvonko zasmejala.

„Odkod prihajate, gospod? Tema je in ne vem, če sem vas videla že kdaj.“

„Videla si me že in me poznaš, lepa mlinarica, čednostna vdova! Le hitro gor, le urno v izbo; dolgo sem hodil in žejen sem!“

Stopala sta v temi po strmih lesenih stopnicah; Zlodej se je držal mlinarici za krilo, da bi ne izgredil poti ter se ne spoteknil.

Odprla je duri.

Na pogrnjeni mizi je bila pripravljena večerja, lepo rezana, nežno rdeča gnjat, trebušna steklenica vina in dvoje kozarcev; sredi mize je stala visoka svetilka.

Mlinarica je premerila gosta od nog do glave in se je nasmehnila zadovoljno.

„Ne poznam te, gospod, ampak zdi se mi, da sem te že videla nekoč, ali pa se mi je le sanjalo o tebi. Bodi mi pozdravljen, sedi in večerjaj z mano!“

Zlodej jo je najprej poljubil na lepa, rdeča lica, nato jo je prijel za roko ter jo povedel k mizi. Očitno mu je bila mlinarica zelo pogodi, kar ni bilo popolnoma nič čudno. Niti sence sentimentalnosti in poezije ni bilo na njej, zato pa toliko več vedrega življenja in prešerne razposajenosti. Celo učitelju Šviligoju je bilo, kadar je pogledal v njene rjave oči, kakor da se je bil napil močnega vina, in zavriskal bi sredi ceste, sebi v nečast in dolini šentflorjanski v pohujšanje.

„Poznaš me, lepa mlinarica! Nisi me videla samo v sanjah, temveč srečala si me že mnogoterikrat in v mislih sem bil zmerom pri tebi. Še en poljub, devica, nato pa mi natoči, zakaj žejen sem!“

In Zlodej je pil. Ko je napol zatisnil drobne oči in se mu je razlila po rumenih licih blaženost uživanja, se je zazdelo mlinarici, da ga je bila resnično že videla, natanko takega, kakor je bil v tem trenotku: oči napol zatisnjene, na rumenih licih blaženost uživanja. Spoznala je tudi njegovo obleko; črno, na hrbtnu in na

komolcih nekoliko ogoljeno suknjo, ozke hlače, visoki cilinder s privihanimi krajci.

„Kakšen kancelist je!“ si je mislila. Ampak prav čeden in prijazen gospod je in vsega spoštovanja vreden; njegova govorica pa je še posebno sladka in prikupljiva. Zakaj bi mu ne postregla to noč, če je žejen in lačen?“

Zlodej si je obliznil ustnice, nato se je pomeknil bliže k mlinarici ter jo je objel okoli vratu.

„Zdaj pa se malo pogovoriva, ko sva tako lepo sama! Ali si že ugenila, kdo sem? Zlodej mi je ime.“

Mlinarica se je zvonko zasmajala.

„Kako čudno ime! Ampak v tej dolini šentflorjanski so vsa imena čudna. Neki kajžar na klancu se piše za Cesarja in njegov sosed celo za Papeža. Gospod, ali bi ne pokusil malo gnjati?“

„Takoj jo načnem, sladka mlinarica! Ti sodiš, da sem kancelist iz fare onkraj hriba, ampak hudo se motiš!“

„Kako si uganil mojo misel?“

„Uganil sem tvoje misli, ko sem bil sto ur hoda od tebe, pa jih ne bi uganil, ko si v mojem naročju? Ne, ljubica, jaz sem velik gospod in moje posestvo je večje in lepše od cesarjevega. V tem črnem fraku hodim po svetu samo iz ponižnosti in pa zategadelj, ker se mi najbolj poda. Nocoj sem prišel k tebi, kakor sem nameraval že zdavnaj. Zato sem prišel k tebi, lepa mlinarica, da te vzamem na svoj dom.“

Mlinarica se je hudo začudila, toda veselo je bilo njeni srce.

„Zelo si viharen, gospod! Ne pišeš prej, ne sporočiš, kar prideš v noč pa hajd z menoj! Rada bi šla s tabo, gospod, ker si mi povšeči in ker je tvoja govorica tako prijetna, ampak pripravljena še nisem, nisem še oblekla prazniške obleke, tudi prstanov še nisem nateknila, ne lepih uhanov in tudi zlate broše ne! Potrpi do zore, lepo ti bom stregla.“

Zlodej sam je bil osupel.

„O ženska, o zvestoba! In šele včeraj si je naročila poročno obleko! Lahko je služiti tvojim ukazom, Dioniz!“

„Ne, mlinarica, čakati ni mogoče; tako veliko je moje koprnenje! Izpijva to vino, pa na pot! — Resnično, srce moje, zelo sem hrepenel po tebi! In kako natanko sem vedel, da pojdeš z mano, če ti porečem! Kaj je tebi ta lepa dolina šentflorjanska? Tvoja rdeča lica, tvoje vesele oči, tvoje srce, ki je polno ljubezni — kaj bi s tem blagom, kjer kupcev ni? Tihotapiti je treba z njim, ob gluhi polnočni uri, z opreznimi koraki, plahimi očmi; in podnevi se ne poznata več branjevka in kupec, ki sta meštarila do zore. Ali te ni sram? Pojdi, mlinarica, v tiste kraje, kjer boš prodajala svoje blago ob belem dnevi, s častjo in slavo in stoterim dobičkom!“

Navdušil se je bil Zlodej in mlinarica ga je poslušala z zamknjenimi očmi.

„O sladka mlinarica, delal sem ti krivico v svojem srcu, ko sem šel mimo okna in premisljeval, kako je z grehi obložena tvoja duša! Čednostna je tvoja duša, o mlinarica, in lilija si med bahatimi, nedišečimi tulipani! Vedrila si grešnikom srce z darovi svoje lepote in svoje vesoljne ljubezni in vračali so ti z nehvaležnostjo, z zasramovanjem celo in napuhom. Poželjivo so sprejemali tvoje darove, nato pa so pljuvali nanje. In ti, nedolžna duša, neskončno usmiljena, si jim oprostila. Poljubi me!“

Mlinarica se ga je oklenila z obema rokama.

„Le to noč še potrpi, dragi gospod, ostani pri meni!“

„Izpij to vino, ljubica, da ti ne bo mraz, nato pa se napravi! Pred zoro bova doma, tam naju čaka vesela svatba.“

Urno se je oblekla lepa mlinarica, prepasala si je srebrni pas, čipkasto ruto si je ovila okoli glave, ogrnila si je temán plašč.

„Pripravljena sem, gospod!“

Zlodej je upihnil luč.

„Nikoli bi si ne bil mislil, da so tako prijetne moje dolžnosti. — Okleni se me!“

Stopila sta iz mlina. Sredi neba je stal mesec in je sijal žarko na vso dolino šentflorjansko; čudno bela je bila pot, v zlatu so se svetile hiše.

„Kako lepa je noč!“ je vzdihnila mlinarica in se je privila tesno k njemu. Zlodej se je sklonil in jo je poljubil na lice.

*

Ob gozdnji stezi, na prostrani jasi, visoko nad temnimi bori je stala samotna nizka koča. Vsa jasa se je čudovito svetila v mesečini, nebo je odsevalo na njej kakor v vodi. Tudi koča sama se je svetila v žarki svetlobi, kakor luč, prižgana nad dolino šentflorijansko. Pod kočo se je razprostiral gozda šumeči mrak daleč do obzorca v trepetajočo mesečino. In tam pod mrakom, jasna in razločna kakor na dlani, se je svetila dolina šentflorjanska. Hiše so čudno majhne, kakor otroške igrače, in čudno blizu, da bi iztegnil človek roko ter jih pokril z dlanjo. Neizmerno nebo, svetlo, veselo, lepe sanje sanjajoče, se je bočilo nad božjo zemljo; tutam se je zalesketala zvezda; njena plaha, trepetajoča luč je prodrla komaj iz vesoljne svetlobe.

Ob oknu sta slonela, obraz ob obrazu; mesec jima je sijal v lica, svetila so se kakor prozorna, oči pa so bile globoke in temne. Vsa izba je bila polna mesečine. In iz mraka so stopali v belo svetlogo čudno lepi, beli obrazi, vsi enaki in vsi podobni čudno lepemu, belemu obrazu, ki je slonel ob oknu. Stopali so iz pozlačenih okvirjev, smehljali so se in gledali plaho z velikimi, začudenimi očmi.

Molčala sta dolgo in sta gledala v nebo — kakor s strme visočine v morje; obšla ju je sladka omotica, srce se je širilo, misli so bežale. Zapihal je veter in je zdramil gozd in Dioniza in Hiacinto.

Hiacinta.

To, Dioniz, je tvoja domovina! — O, Dioniz, kako čudno se mi zdi, da vidim resnično, z odprtimi, bdečimi očmi pred sabo to lepoto! Ali se še spominjaš, ko sva se izprehajala v Salonu po dolgih, brezkončnih galerijah portretov, pokrajin in golih žensk? Ljubila sem tiste pokrajine in sladko mi je bilo pri srcu, ko sem jih gledala, toda zdelo se mi je, da niso resnične, temveč da so se porodile v domišljiji umetnikovi tako

kakor Suzana in Kleopatra in „razrušena bastilja“. Kje je sijal tak mesec in kje je raslo tako drevje in kje so dišale take cvetice? — Glej, in vendar je vse to resnično in življenje ne živi samo v gorečem prahu mestnih ulic in tesnih mansardah. Toda povej mi, ali niso le sanje? Ali ni oživila samo slika umetnikova ter se izlila iz okvirja in ali nisem jaz sama, kakor stojim ob oknu v tej beli obleki, samo tvoja domišljija, prav tako, kakor moji portreti na stenah, ki si jih ustvaril po moji podobi in ki žive vendar zdaj življenje zase?

Dioniz.

Kaj je domišljija in kaj resnica? Pijane oči umetnika in zaljubljenca ne razločijo meje. Ali živiš bolj živo življenje nego tvoj portret v okvirju? O Hiacinta, morda bova umrla nekoč obadva, v portretu pa bo živila tvoja lepota in moja ljubezen, to se pravi življenje naju obeh, bolj živo in bolj resnično, nego je danes. — Glej, Hiacinta, v to lepoto! Še mesec dni, in utopila se bo v sivi megli, umrla bo. Toda nikdar ni bila tako lepa in nikdar ni bolj živila, nego bo živila v tvojem srcu in v tvojem koprnenju. Kje je resnica? Ah, Hiacinta, kar vidiš in kar si, je slaboten simbol, nerazločna senca!

Hiacinta.

Če si mi pričaral to lepoto pred oči, oživi jo! Zakaj mrtva je; molči, da me je strah. Mesec plava, tako svetal, in molči; ne gane se to temno drevje, dolina tam je kakor začarana, ne vzdigne se glas in strah me je. Pokaži mi vesel obraz; umetnik si, ustvari brž prijazno štafažo!

Dioniz.

Ne izkušaj Boga, Hiacinta! Skril sem te bil v to samoto, ne izprašuj zakaj! Pokazal sem ti domovino ponoči, v tiki mesecini; ne izprašuj, zakaj! O, tudi moje srce hrepeni tja dol; sladkosti pijano si želi grenkobe. Toda greh je izkušati Boga!

Hiacinta.

Videla sem grad, poznala bi še rada graščaka in njegovo gospo! Štafažo Dioniz!

Dioniz.

Ali me ljubiš, Hiacinta?

Hiacinta.

Zelo te ljubim, dragi Dioniz!

Dioniz.

Zahvalim te; ta stvar je torej v redu. — Hiacinta, odpovej se štafaži! Pokazila bi ti sliko! Böcklinu ni prišlo nikoli na misel, da bi posadil v ospredje tihe pokrajine z visokimi jagnedi in temnimi cipresami debelega monakovskega pijanca.

Hiacinta.

Pokazal si mi grad, poznala bi še rada graščaka in njegovo gospo! — Strah me je tišine. Glej, tam se svetijo hiše, vabijo: stopiva dol! — Bled si; kaj se bojiš?

Dioniz.

O, Hiacinta, ne bojim se več! Nikogar več, in komaj še sam sebe! Čas je bil nekoč, ko sem se bal in ko sem ljubil in sovražil — daleč je zdaj tisti čas! — Tam doli, Hiacinta, v tisti svetli dolini, tam se še poznajo sledovi moje mladosti; ne pokažem ti jih, ker bi se prestrašila. Ljubil sem takrat. Nikoli bi si ne bil mislil, da more biti v enem samem srcu toliko ljubezni. Ljubil sem to lepo domovino; že ob samem njenem imenu sem vztrepetal in zardel; ta polja sem ljubil, ta tiki gozd, vsako drevo posebej in vsako bilko na travniku. In ljudi, vse, ki sem jih poznal in ki jih nisem poznal; kakor sramežljiva devica sem oboževal nekega imenitnega rodoljuba, ki bi mu danes še svojih čevljev ne dal osnažiti. Vsi so bili plemeniti, vsi, Hiacinta! Ob rojstvu me je bilo zgrabilo življenje s trdo roko in me je pognalo takoj na kamenito pot. Zato sem veroval v plemenitost, kakor v Boga! Ni logično, ampak resnično je: trpljenje mi je dalo vero in trpljenje jo je vzel.

Hiacinta.

Kaj je trpljenje, Dioniz?

Dioniz.

Ne bi te ljubil, da nisi vprašala. — Ranjena ljubezen, oskrunjena zaupnost, to je trpljenje; drugega ni. Neugodnost, glad, ponižanje — pomisli, Hiacinta, ponižanje! — vse kar more izkušiti človeško telo, je izkusilo moje. In nikoli se ni zasolilo moje oko, zakaj vedel sem, kakšen je moj delež; sam sem bil zadel svoj križ na rame, zato sem ga nosil sam in nisem tožil. Ali zgodilo se je nekaj, kar ni bilo v programu. Naložili so mi trpljenje čisto posebne sorte in to ni bilo v programu. Ljubezen so ubili v mojem srcu, ubili zaupnost. Ne, ne ubili; bilo bi preveč prijetno. Počasi in s čudovito prekanjenostjo so ravnali izkušeni inkvizitorji: iztiskali, odcejali so kapljo za kapljo, prekinili so prijazno proceduro, zato da se je delinkvent nekoliko oddahnil, ker bi bil drugače otopel, nato pa so se lotili dela z večjo navdušenostjo. Tebi lahko povem, Hiacinta, da mi ni bilo prijetno pri srcu in da sem očitno lagal, če ni bil spačen od bolečine in gneva moj obraz. — Čemu je bilo tega treba, komu je koristilo? Se danes, ko je vse že daleč za menoj, bi vedel rad, čemu je bilo treba. Ne inkvizitorju ni koristilo in ne delinkventu; tudi razveseljevalo, mislim, da ni nikogar. In tudi škodilo ni nikomur. Nič škode ni, da je danes moje srce prazen kelih; zdaj vidim, česar prej nisem videl, in zdaj sem svoboden.

Hiacinta.

Kaj je svoboda?

Dioniz.

Samota. — Dokler je bil kelih še poln, do vrha poln ljubezni, me je bilo strah svobode. Kakor ženska sem koprnel po suženjstvu. Boril sem se z domovino, kakor Jakob z angelom: „Ne izpustim te, če me nè blagosloviš!“ — No, šel sem, tujec, brez blagoslova svojo pot. In ko sem bil onkraj hribov ter sem otresel od podplatov prah domovine, sem spoznal, da je bilo trpljenje moj delež od rojstva; zakaj v mojem srcu je bila ljubezen in je bilo življenje — v lepi dolini šentflorjanski dvoje naglavnih grehov. V svoji zaupnosti sem bil tako nespameten, da sem jih hotel, siromake,

obdariti s svojim bogastvom; vzeli so mi vse in so pometali na gnoj, tako da nima zdaj nobeden nič.

Hiacinta.

Tuje so mi tvoje besede in ne razumem jih. Ozri se v dolino: pod svetlim mesecem spi, taho in sladko, kakor otrok, ki mu je bila mati posvetila z lučjo v obraz. Tvoje besede pa so sovražne in hladne so tvoje oči.

Dioniz.

Preden se zdrami dolina; pojdeva odtod, zato da ostane lepota v tvojem srcu. — Moje besede niso bile sovražne, Hiacinta. Nihče me ni prosil, nihče ni zahteval darov od mene, ne ljubezni, ne življenja, ne lepote. Če sem govoril, kjer me nihče nič vprašal ni, je naravno, da me je doletel grob odgovor. To je vse in le napuh me je zapeljal, če sem iz svoje malenkostne usode napravil važen simbol. — Zapriva okno, Hiacinta, mraz ti je.

Hiacinta.

Ali ne slišiš ničesar v vetru, Dioniz? Zavzdihnilo je v gozdu.

Dioniz.

Dolina se je zdramila. Stavil bi, da je slišala moje besede in se namrgodila v lenem spanju.

Hiacinta.

Prav pod nama, Dioniz, je zajokalo.

Dioniz.

Resnično! Še je bilo nekaj življenja v dolini šentflorjanski in zdaj je nastopilo svoj križevi pot, kakor je treba.

Hiacinta.

Nagni se, poslušaj! Zajokalo je iz gozda, z vетром, kakor ranjena ljubezen. Strah me je, Dioniz.

Dioniz.

Trpljenje ti je dihnilo v obraz. — No, če se je že vse posušilo v tem starem srcu, nekaj sočutja je še v njem. — Ne boj se, Hiacinta!

*

„Koga si klical?“ je vprašala Hiacinta, ko sta stopila v izbo in je prižgal Dioniz svetilko ter jo zagrnil s svetlim zelenim senčnikom.

„Prijatelja, ki mi je edini še ostal!“ se je nasmehnil Dioniz. „Ljubeznivega kozjebradca, ki je že mnogoterikrat večerjal z nama v Parizu. Zanesi se nanj, zvest fant je! Če je zajokalo trpljenje v gozdu, bo kmalu utihnilo; potrudil se bo že iz naklonjenosti do tebe.“

Hiacinta se je zavila tesneje v beli plašč, zakaj izpreletel jo je bil mraz.

„Bojim se ga.“

„Spoštuj ga, Hiacinta! Kakor tudi te od srca in močno ljubim, ne vem natanko, ali bi bila moja ljubezen tako velika, če bi on ne bil prijatelj moj.“

O, Dioniz!“

„Ne mogla bi biti tako velika; zakaj preden je bil moj prijatelj in svetovavec, bi te ne bil mogel spoznati, bi te ne bil mogel videti s takimi očmi, kakor te vidim danes. On šele je pripravil mojo dušo, da te je mogla sprejeti in pozdraviti, kakor se spodobi. On je zaničevanje in posmeh, ti si čista lepota. Tožil sem ti v trpljenju, ko sva slonela ob oknu; to je bila sentimentalnost lepe noči. Trpljenje šele mi je razodelo spoznanje, povzdignilo me je v višave modrega zaničevanja in mirnega posmeha. Tam sem našel tebe; ne bi te bil našel, da nisem trpel, ne bi te bil našel, da se nisem bil vdal prijatelju, ki se ga bojiš. Šele ko sem bil stopil iz te doline visoko v hrib, sem te ugledal in sem te objel; dolina šentflorjanska je pregloboka; iz te kotanje bi te ne dosegel koprneč pogled — tebe, Hiacinta, ki si čista lepota in ki te od srca ljubim.“

Tako je govoril Dioniz.

Na stenah so viseli portreti lepe Hiacinte, izba je bila posuta z rožami.

Hiacinta je vztrepetala.

„Ali nisi čul, Dioniz?“

Dioniz se je naglo okrenil in je pogledal proti oknu.

„Dolina se je zdramila. Vedel sem, da je nevaren ta kraj.“

Zunaj pred oknom se je prikazal širok obraz; velike oči so buljile v izbo. Prikazal se je in je utenil v mrak.

*

Župan je pospravil kozarce, upihnil je luč, zaklenil je duri in je šel.

Napotil se je po ravni, beli cesti, mimo jagnedov in kostanjev, naravnost proti mlinu.

„Zakaj bi ne šel malo tja pogledat?“ si je mislil. „Mimogrede stopim lahko malo v vas; če je že upihnila luč, jo bo pa prižgala. Tako je dodeljeno nocoj dvojno veselje mojemu staremu srcu.“

In je stopil za vrbe ter se oziral proti oknu. Okno pa je bilo temno.

„Marica.“

Tiha je bila noč.

„Trdno spi. Kaj bi spala ob tako zgodnji uri?“

Župan je pobral droben kamen in ga je zaluciil v okno.

Tiha je bila noč.

„No, Bog s teboj!“ je pomislil župan, zavzdihnil je in se je napotil dalje, v srcu pa se mu je dramila neprijetna misel.

„Kaj pa bi počela drugega nego spala? Nikoli nisem verjel babjim govoricam, pa bi jim verjel nocoj?“

Toda neprijetna misel se je dramila v srcu; zakaj noč je bila lepa in čudne sanje in slutnje so dihale v toplem zraku, v svetli mesečini.

Zlovoljen je zamahnil z roko in se je napotil v hrib.

„Enega veselja nisem bil deležen nocoj; da bi bilo drugo toliko imenitnejše!“

In zvedril se mu je obraz.

„Natanko vem, čemu je ta prekanjeni, potuhnjeni dacar kolovratil tam okoli! Lešnikov ni robkal, daleč

je še do svetega Jerneja; tudi malin ni nabiral, zato ker jih tam nič ni! Svetnik bi rad bil, pa je največji razbojnik na vsem božjem svetu in z grehi ves obložen. Zato je kolovratil po tistem zakletem kraju, da bi slne cedil ob grehu drugih ljudi ter se pohujšal z veselim srcem. Hinavstvo in licemernost se mu pozna na obrazu. Ampak tudi jaz bi rad videl, kakšne reči se gode tam, in če je nemarnost res tolika, kakor pravi lažnjivi dacar, da se pijanci križajo. Moj poklic je in moja dolžnost, da ogledujem ter sodim, kako žive prebivavci te lepe doline šentflorjanske. Prijeten poklic je!"

Nasmehnil se je župan in kakor je bila pot strma in kamenita, ni bil nič utrujen in tudi ne zasopljen. Stopil je v gozd, v hladen mrak. Ozka steza se je vila med visokimi, črnimi debli, dremotno je sijala mesečina, med vejami se je časih zasvetilo nebo, čudno visoko, kakor da se je bilo nenadomo vzdignilo v neizmerne višave. Župan se je spoteknil ob odkrhlo vejo, opotekel se je ter zadel ob deblo. Drevo je narahlo zašumelo, odlomila se je suha veja in je padla na mehki mah.

Župana je izpreletel čuden hlad.

„Moj gozd je, vsako deblo poznam, pa se mi zdi, da sem zašel.“

No, steza je steza in gozd je gozd; drugega vodnika ni nego naključje in vdanost v voljo božjo. Stopal je počasi dalje, veselje pa je ugasnilo v njegovem srcu. Zmerom bolj poredko so kapale z neba svetle kaplje, zmerom bolj črne so bile sence. Župan se je razsrdil.

„Tako pride, zapelivec, ko ga nihče klical ni, in krščanski človek trpi zaradi njega. Kaj ni mogel stopiti dol v dolino šentflorjansko in kakšen zlodej ga je silil v to kolibo onkraj gozda? Če je grešnik in razbojnik, naj greši kjerkoli, plačilo mu ne odide. Kaj je treba, da kobalim zdaj tod po gozdu, ko je že trda noč in je človeka strah samega? Tako ti je obremenil Bog obremenjeno dušo še z mojo jezo in nadlogo!“

Kraj steze se je spustila visoka senca od debla in je utonila v mrak; zašumelo je, krhle veje so se lomile kakor pod urnim, opreznim korakom.

Župan se je pokrižal. Po hrbtu ga je izprelecelo in čelo mu je orosil mrzel pot.

„Ni varno tukaj. Ali so razbojniki, ali so duhovi? Bog se usmili moje duše!“

*

Počasi sta se izprehajala Zlodej in mlinarica, tesno objeta, po beli poti, po visokih ovinkih, tihemu gozdu naproti. Dvoje črnih senc, zlitih v eno, se je izprehajalo z njima. Mesec je svetil, opojno so dišale senožeti in Zlodeju se je zdelo, da je Romeo.

„Kako sem mogel odlašati tak dolgo, o sladka Julija? Na prvi strani mojega zapisnika je bilo zapisano s svetlimi črkami tvoje ime, in vendar sem odlašal! Zdaj vidim strahoma, da bi bilo skoro že prepozno. Da sem prišel mesec dni pozneje, kje bi te našel?“

„Lepo je, da si prišel, gospod; tako lahko mi je zdaj pri srcu.“

„Nevarnost je bila velika, moja lepa mlinarica! Povej mi po pravici in nikar ne misli, da govorиш z dacarjem ali z županom: ali si se res nameravala odpovedati življenju in njegovim sladkostim ter se potopiti v nečedno globočino šentflorjanske doline? Ali si res nameravala stopiti pred oltar s sramežljivo povešenimi očmi? Zatajiti mene in svoj imenitni namen? Streči debelemu županu, sezuvati mu čevlje s potnih nog, odganjati mu muhe, kadar bi zadremal v solncu, ter mu božati tolsti podbradek? Vpisati se v društvo krščanskih gospodinj ter zbirati prispevke za družbo sv. Cirila in Metoda? Odgovori brez hinavščine in izpovej svoj greh!“

Mlinarica je zavzdihnila, pogledala mu je v obraz in njene oči, kakor so bile prej vesele in prešerne, so bile nenadoma vse resne.

„O dragi gospod, tako je, kakor si govoril! Sodi, toda ne obsodi me! Lepo je bilo moje življenje; toda nekoč nisem mogla spati, deževalo je zunaj, veter je stresal okno in bilo me je strah. Mislila sem: in kadar nastopi jesen, kakšno bo tvoje življenje? Vse sem obdarila z ljubeznijo, nič mi ni ostalo; in bera-

čico me bodo zapodili preko praga, zle besede bodo metali za menoj. Ženska sem in zelo slabotna; ne maram trpljenja. Tako sem hotela poskrbeti za zimo, še preden je zapadel sneg; čas je bil ugoden, drugače bi bilo morda prekasno.“

„Pol resnice, samo pol resnice!“ je vzdihnil Zlodej. „Kako so te že pohujšali pogovori z dacarjem in županom!“

„Tudi to bi rad vedel?“ — Kakor sanje so se zasvetile v njenih očeh. — „Nezaupen si, ker me imaš rad, in tudi jaz te imam rada. — Pomisli, dragi gospod, moje srce je občutilo nekoč veliko bolest; nikoli nisem vedela, kaj je trpljenje, takrat me je ranilo. Zaželeta sem si lepe ljubezni, kakor si zaželi človek, ko gleda ponoči v nebo, da bi bil med zvezdami. Zaželeta sem si, on pa je pogledal name z osornimi očmi in ni videl mojega koprnenja. Takrat sem začutila bolečino v svojem srcu.“

Zlodej se je narahlo nasmehnil.

„O ženska! Ker mu nisi bila nevesta, hotela si mu biti vsaj mačeha! Ker ni maral tvoje ljubezni, si mu naklonila svoje sovraščvo. Ker ni slišal tvojih vzdihov, naj tudi sam vzdihuje brez upanja!“

„Tako blago mi je pri srcu nocoj in nič več bolečine ni v njem in tudi srda nič več. Blagoslovi ga Bog, koder hodi, in tudi njegovo ljubezen blagoslovi Bog! Kaj mi je dolina šentflorjanska in vsa njeni radost in bridkost? S tabo pojdem, gospod!

Zlodej jo je privil tesno k sebi; zdelo se ji je, da jo je vzdignil visoko in da ne čuti več poti pod nogami.

„Dioniz, izpolnjen je tvoj ukaz! — Blago ti je pri srcu, sladka mlinarica, zato ker si nastopila pot, ki ti je bila usojena od začetka. Ti si življenje, veselo, polno, brezmiseln življenje, ki živi kakor cvet na polju, v majskem solncu! Kaj bi tako življenje v dolini šentflorjanski? Ali bi ne bila neizmerna škoda, če bi se osušilo, če bi žalostno ovenelo v zadehlem in nečednem zraku tam doli? Ali ni že bila neizmerna škoda, da je vzklikil in rasel ta brezprimerno blagodišeči cvet v teh pustih krajih, kjer ni bilo nikogar, da bi se s či-

stim srcem in globoko hvaležnostjo razveseljeval nad njim? — Z mano pojdi, da te presadim v kraje, kjer sije vse drugačno solnce; tam bodo hodili mimo in te bodo pozdravljeni z veselim vzklikom, priklanjali se bodo k tebi do pasu ter uživali hvaležni tvoj blagi duh!“

„Kako te ljubim, o gospod!“ je izpregovorila tiho lepa mlinarica. „Zdaj vidim, kakor da so se duri odprle: zmerom sem te ljubila, gospod, in koprnela sem po tvoji družbi v tej lepi in žalostni dolini šentflorjanski. Tako lahko mi je, da ne čutim nog; kam si me povzdignil, o gospod?“

Stopila sta bila v gozd, toda mesec jima je svetil, kakor da sta hodila visoko med vrhovi; zamolklo je šumelo pod njima in šepetalo, zazibali so se časih vrhovi v rahlem vetru.

„Ali ni zavzdihnil nekdo pod nama, zajokal od bolečine?“

„Natanko si slišala!“ je odgovoril Zlodej. „Toda zapovej sočutju v svojem srcu, da naj utihne! Res je zavzdihnilo pod nama, toda povem ti resnično, da bi bil bolj vesel, če bi vzdihovalo vse večne čase. Dvoje majhnih, tako majhnih, s tako tankim nožkom ranjenih src! Plaha lučica koprnenja je gorela v njih, preplaha in preslabia, da bi se razgorela v velik plamen ter ju povzdignila v višave. Vzdihanja bo konec še nocoj in vrnila se bosta v dolino šentflorjansko srečna in zadovoljna, kakor da bi se nič ne bilo zgodilo. Še tista plaha lučica bo kmalu ugasnila in živela bosta dopadljivo in rodoljubno življenje. Nista razumela svojega koprnenja, zato je tako brž ugasnilo. — Glej, namenila sta se bila v hrib, v nezavednem, nerazumljenem hrepenenju, pa sta ostala sredi klanca in še preden mine ura, se povrneta zmagoščavno v dolino in mrak!“

„Torej ni potreba sočutja?“ je vprašala lepa mlinarica.

„Prav nič ga ni potreba! — Zdaj pa se me trdno in tesno okleni, zakaj v tem trenotku nastopiva svojo imenitno pot! — Pozdravljen, Dioniz!“

Vzdignila sta se visoko, dvoje silnih črnih netopirjev nad gozdom, v svetli mesečini.

Vzkrlik je segel iz noči do njunih nog in sedmero rodoljubov se je zgrudilo od strahu in groze.

*

Na jasi, pod košatim borom, sta sedela Manca in Tone; pod njima se je svetila dolina šentflorjanska. Gledala sta v dolino, na male hiše, čudovito žareče v mesečini, na svetlo belo pot, na tiki potok, ki se je zaiskril časih pod vrbami, kakor da se je prikazala za hip postrv iz valov, na prostrane travnike, sanjajoče pod velikim nebom. In obema so bile solzne oči.

„Čas je še, dolga je še noč!“ je izpregovoril Tone s tihim, komaj razločnim glasom. Plahost mu je stiskala srce z močno roko.

„Do zore je še čas!“ je odgovorila Manca in solze so bile v njenem glasu. Vztrepetala je nenadoma, zaihtela ter skrila obraz na njegovih prsih.

„Tako se bojim!“

Sam plah, trepetajoč, je vzdignil njeno glavo z obema rokama in jo je poljubil na mokro lice. Odgovoriti ni mogel, ker je slišal odgovor v svojem srcu: „Tudi jaz se bojim!“

Plahe, nelepe misli so vstajale iz malodušnosti.

„Ali je res potreba? Ali je res poslednji čas in nobene ure več, nobenega trenotka? Ali je res plot na vseh štirih straneh tako visok in tako močan, da ga ni moči preplezati, pobegniti v svobodo? Nikjer prtihi duri, ne skrite steze, ne vsaj ozke špranje? Ali sem res natanko vse pregledal, vse premislil, ničesar pozabil?“

Takoj se je oglasilo v malodušnem srcu upanje plahosti, ki se ozira navzdol, ker si ne upa navkreber.

„Nisem še vsega premislil, ne še vsega storil!“

Pogledala mu je v obraz z velikimi očmi in čuden, boječ iz bolečine porojen smehljaj se je prikazal na njenih ustnicah.

„Glej, dragi, kako se sveti dolina šentflorjanska. Tako lepa je nocoj, ker je ne bova videla nikoli več.“

In v njenem smehljaju je bilo očitanje, zasvetilo se je tudi v njenih rosnih, žalostnih očeh.

„Ti si hotel, da je ne vidiva nikoli več, tvoja je bila misel; jaz pa te imam rada, zgodi se tvoja volja!“

„Ne mudi se še!“ je izpregovoril mukoma in si ni upal gledati v njene oči.

„Kaj misliš, Manca? — Trepetal mu je glas in beseda mu je zastala. — „Kaj misliš, če bi stopila obadva predenj in bi pokleknila in prosila njegovega blagoslova. Morda bi ne zavrgel najine prošnje, kakor tudi je uročen. Genile bi ga tvoje solze.“

In grenek sram ga je zbolel v srcu in razločno je slišal glas: „Oškrunil si se, berač, ki so ga bili zapodili preko praga in ki se vrača s ponižno glavo!“

Solze so mu lile na lica in zastokal je od bolečine.

„O, ne, Manca, rajši na Golgato!“

Videl je njen obraz, njen plahi smehljaj.

„Rada te imam, zgodi se tvoja volja!“

Zapihal je veter, zašumel je gozd nad njima.

„Kaj nisi slišal? Zašuštelo je, zašepetalo, tih glas iz noči; skoro sem razločila besede.“

Vzdignil je glavo, poslušal je.

„Nad nama, kakor glas iz nebes.“

Prijela sta se za roke, trepetajoča, čudnega, nerazumljivega upanja polna.

„Bog nama je poslal tolažbe!“ je izpregovorila Manca s tihim glasom, strmečimi očmi. „Greh je bila najina misel, Bog pa se je usmilil ob poslednji uri. Pokrižaj se!“

„Kam zdaj, Manca?“

„V dolino! Če nama je naklonil Bog trpljenja, je treba zadeti svoj križ na rame. Greh je bila najina misel.“

„V dolino, Manca! Tako čudno lahko je zdaj moje srce, kakor da se je bilo odvalilo od njega veliko breme. Daj mi roko, Manca!“

Glasneje je zašumel gozd, nagnili so se bori.

Tedaj se je vzdignilo iz gozda visoko v zrak, zafotale, razprostrle so se silne peroti in so zasenčile vso dolino.

„Bog in vsi posli božji!“ je vzkriknila Manca in se je pokrižala.

Tone je vztrepetal in je prebledel; spoznal je obraz, ki se je bil zasvetil visoko v zraku, v svetli mesečini.

*

Dacar se je hudo prestrašil, ko je začul korake iz noči. Potuhnili se je za grm in je poslušal, nato se je splazil potihoma v stran in je preklinjal krhle veje, ki so se mu lomile pod nogami.

„Županov gozd je, zato taka nemarnost! Rajši naj bi se brigal za svoj gozd, nego da hodi za ženskami. In za kakšnimi ženskami! Budalo misli, da vozi po ravni cesti, pa vlači po izvoženem kolovozu.“

Robida mu je udarila v lice, odskočil je in se je zaletel v deblo. Za debлом se je splašila senca, potuhnila se ter se splazila potihoma v stran.

Dacar je poslušal.

„Kaj je gozd oživel? Mesec ne sije v ta mrak in vendar se plazijo sence, švigajo sem, švigajo tja! Ni bilo morda prav, da sem se bil napotil na to pohujšljivo pot. Grehov imam dovolj, še enega zraven, pa jih bo preveč. Kaj pa je bilo treba zapeljivcu siliti v te kraje, ko ga nihče klical ni? Tudi brez njega bi bili opravili! Tako se mora človek ob tej pozni uri potikati po gozdu, a ne da bi sedel v krčmi, kakor vsi krščanski ljudje!“

Zasvetila se je jasa, zasvetil se je mesec nad njo. Dacar je stopil iz gozda in se je v tistem trenotku zadel ob široko deblo, ki se je zamajalo ter se zgrudilo na tla. Tudi dacar se je opotekel in je sedel v travo. Začudil se je, nato pa se mu je obraz širil ter se širil zmerom bolj in se razlezel naposled v tih, prešeren smeh.

„Kaj pa ti, poštar, po teh samotnih krajih?“

Debeli poštar se je trudoma vzdignil. Vzdignil se je, segel je v žep in je ponudil dacarju molče lepo črno tabakiro. Dacar je vteknil vanjo palec in kazavec, ponjuhal je ter je kihnil, da se je razleglo zamolklo po jasi.

„Otroci mi kriče doma!“ je tožil poštar. „Človeku ni moči spati, pa sem se malo izprehodil, ko je lep večer.“

„Otroci ti kriče, kanalja!“ je pomislil dacar. „Enemu je petnajst, drugemu trinajst let, pa kričita, da ni spanja očem! — Tudi jaz,“ se je nasmehnil hudobno, „tudi jaz sem se malo izprehodil, zakaj v nogah me je trgalo, da nisem mogel spati.“

„Protin je huda reč!“ je odgovoril poštar z žalostnim obrazom, njuhal je ter si brisal nos in ustnice z velikim rdečim robcem. Nato se je okrenil počasi, iztegnil je roko in je pokazal na samotno hišo, v mesecini plamenečo.

„Čigava hiša pa je tam? Nikoli še nisem videl te hiše. Prijazna hiša je.“

„Tudi jaz je še nikoli nisem videl,“ je odgovoril dacar.

„Morda je izrastla iz tal šele nocoj to noč.“

„Že mogoče!“ je pokimal poštar. „Veličke reči se gode dandanes na svetu in tehniške znanosti napredujejo neprestano. Vsak pošten človek je za napredok in jaz sem zanj. — Okno je svetlo in koristno bi bilo pogledati, kdo je prižgal tisto luč; zakaj tatov in razbojnikov je veliko v teh krajih!“

„Koristno bi bilo pogledati in Bogu dopadljivo!“ je potrdil dacar in napotila sta se preko svetle jase; njuni dolgi senci sta se zibali, segali sta prav do samotne hiše in sta rastli zmerom više na zlatozarečem zidu. —

„Previdno!“ je opominjal poštar, „previdno in oprezno! Razbojniki stoje ob oknu, lahko bi naju ugledali. V senco, prijatelj dacar!“

Zavila sta na levo, v senco košatega bora. Poštar je upognil glavo in je strmel v okno, dacar si je bil iz navade zasenčil oči z dlanjo.

„Ali kaj vidiš?“

„Ničesar ne vidim.“

Dvoje senc je stalo mirno v izbi ob oknu, molčalo.

Veter je zapihal, zašumeli so bori, zgenili sta se tihi senci.

„Ali si kaj slišal?“

„Ničesar nisem slišal; gozd šumi.“

Zgenili sta se tihi senci, vzdignili sta se, temna roka je zaprla okno.

„Jaz mislim,“ je izpregovoril poštar, „da se gode za tem oknom nekrščanske reči. Nekdo je slonel ob oknu, nenadoma je vstal, kakor da se mu je vzbudila slaba věst, in je izginil v izbo, da bi se skril poštenim očem. Čemu, vprašam, je izginil tja, kdo ga je klical?“

„Treba bi bilo pogledati.“

„Pogledati bi bilo treba.“

Ob robu jase, v robu sence, v dolgem kolobarju je stopal debeli poštar z opreznimi koraki. Z opreznimi koraki je stopal dolgi dacar za njim. Ob hiši, ob zidu, ob oknu. Spel se je poštar na prste, pogledal je v izbo in se je takoj potuhnil.

„Ali si kaj videl?“

„Zlodeja sem videl!“

Visoki bor se je stresel, lomile so se veje, velika črna kepa se je spustila na tla. Iz gozda so se prikazovale čudne sence, zibajoče se, omahujoče. Poštarju so se ježili lasje, dacar se je bil sključil v klopčič in zobje so mu šklepetali.

Črna kepa, borov čudni sad, se je polagoma razvijala, zasopla je težko in je vstala.

Dacar se je zravnal, obraz se mu je širil, širil se je zmerom bolj in se je razlezel naposled v tih, prešeren smeh.

„Ali ste se hudo ranili, gospod župan?“

„V životu me malo bôde, drugače ni nič hudega. Ves razbojniški je svet dandanes. Šel sem se bil malo izprehodit, da bi preganjal tatove po svojem gozdu.“

„Po drevju.“

„Tudi po drevju. Kaj si ljudje dandanes vsega ne izmislijo! Lahko bi bil kdo skrit v vejevju, pa bi ga od zdolaj še s svetilko ne izteknil.“

Burno so zašumeli bori; četvero širokih senc, četvero debelih rodoljubov se je izluščilo iz mraka. Med bori so se zasvetili naočniki učitelja Šviligoja, dvoje velikih, strmečih, prestrašenih oči.

„Na kolena, neverniki!“

Glas županov je bil poln groze in kesanja.

Burno so zašumeli bori, nad bori se je vzdignilo dvoje velikih črnih netopirjev in je zasenčilo vso jaso s silnimi perotmi. Župan je vztrepetal in je prebledel

in se je zgrudil; spoznal je obraz, ki se je bil zasvetil visoko v zraku v svetli mesečini.

Tone in Manca sta pokleknila poleg njega, na desno in na levo. Župan se je dotaknil s čelom tal.

„Grešnik sem, o Gospod, ne sodi me neusmiljeno!“

*

Za mizo so sedeli rodoljubi, pokušali so vino z dolgimi in resnimi požirki in so gledali temno predse. Kaj se je pripetilo v lepi šentflorjanski dolini, da so gledali rodoljubi temno predse?

Osoren in zamišljen je sedel na stolu šentflorjanski župan in ni izpregovoril besede. Kaj se je pripetilo, da ni izpregovoril besede šentflorjanski župan?

Molčali so dolgo, tudi župan je molčal in celo učitelj Šviligoj je mislil globoke misli.

*

„Rodoljubi!“ je izpregovoril župan, ko je minilo sedem dni. „Rodoljubi, prišlo je pohujšanje v to lepo dolino šentflorjansko. Tako je, rodoljubi, v to lepo dolino šentflorjansko, ki jo je bil Bog obdaril z obilimi čednostmi in dobrimi letinami, se je bil prikradel zapljivec v človeški podobi. Jaz pravim: sveta dolžnost nam ukazuje, da stopimo z združenimi močmi na branik naših svetinj in da poženemo Antikrista, odkoder je prišel!“

Zelo je bila pogodi učitelju Šviligoju ta lepo ubrana govorica in nič manj pogodi ni bila ostalim imenitnim rodoljubom.

„Odkoder je prišel, pravim! Nobene pravice nima, da bi trosil pohujšanje po tej lepi dolini šentflorjanski. Tako živimo, rodoljubi, pošteno in krščansko in se trudimo za blagor naroda in za vseobči napredek: pa glejte, pride pritepenec od Bog vedi kod, pljuje na naše koristno delovanje in seje pohujšanje v naša srca. Ali naj dovolimo brez odpora tako početje? Nikdar!“

„Nikdar!“ so zaklicali krepko imenitni rodoljubi.

Za pečjo se je vzdramil maček, zazehal je, odprl je zaspane oči, pogladil se po smrčku ter spet zadremal.

„Poženemo ga, odkoder je prišel! Ne porojen ni v tej lepi dolini šentflorjanski, ne udomljen! Njegovo

meso ni naše meso, njegova kri ni naša kri. Sedi, učitelj Šviligoj, moj učeni priatelj, sedi in napiši moj ukaz!"

Pili so imenitni rodoljubi in so bili navdušeni; učitelj Šviligoj je nateknil naočnike, pomočil je pero in je pisal ukaz.

*

Veselo svatbo sta praznovala Manca in Tone. Svatje so se gostili tri dni in tri noči, popili so sedmero veder vina, pojedli dvoje volov, četvero telet, šestero prascev, osmero jarcev in kuretine brez števila.

Tretji dan je prašal dacar poštarja in je pomežiknil z zaspanimi očmi.

„Kaj praviš?"

„Da jo je Zlodej vzel."

„Prekanjen si, poštar, ampak premalo si prekanjen. Jaz sem ga videl, tistega Zlodeja, ko sem bil zadnjič v Ljubljani. Škric je, naočnike nosi, lepodišeče cigare kadi, za babnicami hodi in denarja ima kakor pečka."

„Pijan si, dacar!"

Dacar se je zvrnil na klop in je zaspal, poštar se je zvrnil poleg njega.

*

To je bilo tisti dan, ko je stopal v hrib stari in nadložni pismonoša. Veliko pismo je nosil s seboj, debelo zapečateno. Popil je bil na svatbi, ko je šel mimo, bokal vina, učitelj Šviligoj pa mu je izročil veliko pismo, debelo zapečateno. „Nesi ga," je rekел, „nesi ga in nikar ga ne izgubi!" Nato so mu pali naočniki na tla in tudi sami se je zgrudil.

„Nesi! Nesi!" je govoril nadložni pismonoša. „Že nesem, ampak kako bi prinesel?"

Noge so se mu opletale; solnce je sijalo, toda zdelo se mu je, da sije mesec.

Šel je, šel, prišel na jaso, stopil pred hišo, pred duri.

„Odprite!"

In glej, duri so bile odprte. Toda veža je bila prazna, prazna je bila izba, človeka nikjer.

„Oglasite se!"

Glasu ni bilo. Zamolklo so odmevale prazne stene.

Pismonoša je legel na tla in je zaspal.